

MOTION AND TIME IN TOWNSCAPE: DESIGN CONCEPTS

Seyed-Bagher Hosseini

Assistant Professor
Department of Architecture and Urban
Studies Ph.D, Iran University of science
and technology (IUST)

Sina razzaghi asl

Department of Architecture and Urban
Studies, Ph.D Candidate, Iran University of
science and technology (IUST)

Abstract: Townscape can be apprehended by human senses due to its tangible existence. For this purpose the most important one is visual sense. The gradual variation of townscapes in different intervals highly affects this comprehension. More ever, the quality and amount of impressibility from townscape is depended on motion type i.e., pedestrian or mounted (kind of transportation means).so. Two parameters of time and motion affect the understanding of a townscape. This article emphasizes on the delicate attention to the acquaintance of these effects on design and landscape architecture. The results of this article indicate that the applied principles in landscape architecture could be achieved via evaluation of townscape comprehension. Firstly some of the townscape principles and their apprehension are investigated. Then, the most significant related conceptions are analyzed by townscape specialists which provide the checklist including the prominent principles in townscape design.

حرکت و زمان در منظر شهری؛ انگاره‌ها و مفاهیم طراحی

سیدباقر حسینی و سینا رزاقی اصل

چکیده: منظر شهری به دلیل ماهیت عینی و ملموس خود توسط حواس انسان قابل ادراک می‌باشد. مهمترین حس از میان حواس پنج‌گانه در فهم و ادراک منظر شهری، حس بینائی است. تغییر تدریجی مناظر شهری در بازه‌های زمانی بر چگونگی و نحوه این ادراک تأثیر می‌گذارد. علاوه بر آن، میزان و کیفیت تأثیر پذیری از منظر شهری به نوع حرکت اعم از پیاده و یا سواره (انواع وسایط نقلیه)، وابسته است. بنابراین دو عامل زمان و حرکت بر کیفیت ادراک منظر شهری موثرند. این نوشتار لزوم توجه عمیق به شناخت این تأثیرات بر منظر شهری در طراحی و منظر سازی را اکیدا توصیه می‌نماید. یافته‌های این نوشتار بر این امر دلالت دارد که از طریق بررسی چگونگی و میزان تأثیرات دو عامل زمان و حرکت بر ادراک منظر شهری، می‌توان به اصول و استنتاجات کاربردی طراحی در زمینه منظر سازی دست یافت. در این نوشتار در ابتدا برخی مفاهیم منظر شهری و نحوه ادراک آن مورد بررسی قرار می‌گیرد. در ادامه برخی از مهمترین انگاره‌های مطرح در این خصوص از سوی متخصصین و صاحب نظران منظر شهری مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌گیرد تا در نهایت چک لیستی از اصول مورد توجه در طراحی منظر شهری قابل تبیین باشد.

واژه‌های کلیدی: منظر شهری، ادراک منظر شهری، حرکت، زمان، طراحی منظر شهری

تاریخ وصول: ۸۵/۱۲/۱۹

تاریخ تصویب: ۸۷/۲/۲۱

دکتر سیدباقر حسینی، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه علم و صنعت ایران، عضو هیئت علمی و معاون آموزشی دانشکده، دفتر معاونت آموزشی دانشکده معماری و شهرسازی. Hosseini@iust.ac.ir

سینا رزاقی اصل، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه علم و صنعت ایران دانشجوی دکتری معماری و مدرس دانشگاه علم و صنعت ایران. sina_razzaghi@arch.iust.ac.ir

۱. مقدمه

منظر شهری سطح تماس (Interface) «انسان» و «پدیده شهر» است و از این رو بخش قابل توجهی از دانش و عواطف محیطی شهروندان تحت تأثیر آن قرار می‌گیرد. ادراک شهروندان از منظر شهری تحت تأثیر عوامل مختلف بیرونی و درونی شکل می‌پذیرد. با توجه به اینکه جنبه عینی ماهیت منظر شهری بر ویژگی ذهنی آن غالب است، این ادراک توسط حواس پنج‌گانه بینایی، چشایی، بویایی، لامسه و صوت انجام می‌شود. از میان مجموع عوامل تأثیرگذار بر چگونگی ونحوه ادراک منظر شهری، دو عامل حرکت و زمان به عنوان معیارهای تعیین‌کننده و تغییردهنده، از نقشی متمایز برخوردارند. طراحان و معماران بالاخص معماران منظر به هنگام طراحی منظر شهری نیازمند درک و شناخت صحیح اصول و انگاره‌های وابسته به تأثیرات ناشی از تغییرات زمان - حرکت بر منظر می‌باشند؛ تا بدین ترتیب جانمایی صحیح و منطقی عناصر محیطی صورت پذیرد. هدف از نوشتار حاضر «کندوکاوی در تعاریف و مفاهیم منظر شهری و استنتاج احکام و اصول کاربردی طراحی منظر در ارتباط با دو عامل حرکت - زمان» است.

روش تحقیق بر مبنای «تحلیل محتوای ادبیات معماری و شهرسازی و سپس روش تحلیلی اکتشافی در ارتباط با ماهیت حرکت و زمان در منظر شهری، استوار است. بر این اساس ساختمایه‌های مفهومی طراحی منظر شهری با محوریت زمان - حرکت، قابل استنتاج می‌باشد. روش جمع‌آوری اطلاعات، کتابخانه‌ای - عملی است. فرق این روش با روش‌های معمول آن این است که در اینجا تنها به فیش برداری از متون تخصصی اکتفا نشده است بلکه با توجه به سوابق اجرایی و عملی نگارندگان در این حوزه، از نتایج و دستمایه‌های حرفه‌ای طراحی منظر نیز سود جسته است. ساختار نوشتار از پنج بخش تشکیل شده است. در بخش اول مفهوم منظر شهری و ماهیت آن مورد بررسی قرار می‌گیرد. در بخش دوم، طریقه و عوامل موثر بر ادراک منظر شهری ذکر می‌گردد. ماهیت و چگونگی تأثیرگذاری زمان - حرکت بر منظر شهری در بخش سوم ارائه می‌شود. در بخش چهارم، انگاره‌ها و راهکارهای طراحی منظر زمان - حرکت محور مورد تجزیه و تحلیل مصداقی قرار می‌گیرند. در انتها نیز در بخش نتایج، با توجه به بازبینی مفاهیم مطرح در متن اصلی نوشتار، چک لیستی از مهمترین توقعات و سوالاتی که طراحی منظر بایستی پاسخگوی آنها باشد، مطرح می‌شوند.

۲. مفاهیم منظر شهری

واژه «منظر شهری» مانند واژه شهرسازی علی‌رغم آنکه مفهومی قدیمی است که از دیرباز با پیدایش و تکوین شهرها همواره ماهیتا وجود داشته، اما به عنوان واژه‌ای تخصصی در اواخر قرن نوزدهم با طراحی و اقدامات «فردریک لا اولمستد» (Frederick Law Olmsted)، پدر معماری منظر، در رابطه با شهرهای آمریکایی مطرح شد.

مفاهیم منظر شهری اولین بار توسط «گوردن کالن» (Gordon Cullen) در مجله «آرچیتکتچرال ریویو» (Architectural Review) عنوان شد. سپس به صورت مجموعه در کتاب گزیده منظر شهری در سال ۱۹۶۱ منتشر گردید.

بر اساس تعریف وی، منظر شهری عبارت است از: «هنر یک پارچگی بخشیدن بصری و ساختاری به مجموعه ساختمانها، خیابانها و مکان‌هایی می‌داند که محیط شهری را می‌سازند.» [۱]. وی منظر هر شهری را پاسخی به رفتارهای انسانی، وضعیت آب و هوایی، فاکتورهای ایمنی و به بیان دیگر مداخله‌های ماهرانه در چارچوب افزایش توانایی‌های محیط می‌داند. کالن معتقد است برداشت هر شخصی از منظر شهری متأثر از حس بینایی، حس مکان و محتوای محیطی است که فرد در آن قرار می‌گیرد [۲].

بسیاری از متخصصین، ماهیت منظر را عینی و در ارتباط با فرایند ادراک محیط عنوان نموده‌اند. بر اساس نظر آنان، منظر شهری آن بخش از محیط یا فرم شهر است که بر روی کنش و واکنش شخص و نتایج اعمال وی موثر است. در منظر شهری است که بخشی از اطلاعات محیط بالقوه به کیفیتی مستقیماً محسوس تبدیل می‌شود. بدین ترتیب منظر شهری جنبه عینی یا قابل ادراک محیط است که به نوبه خود دارای فرم، عملکرد و معناست [۳]. منظر شهری بخشی از شکل شهر است که ناظر آن را دریافت می‌کند. به عبارتی شکل شهر در لایه منظر شهری به کیفیت مستقیماً محسوس تبدیل می‌شود. یعنی منظرشهر عینیت قابل ادراک و فضای مورد ادراک ما از واقعیت موجود شهر پیرامونمان است [۴]. منظر بخش متجلی و ملموس فرم است که در آن تبلور بصری، کارکردی و معنایی چیزهایی که فضا را شکل می‌دهند، دیده می‌شود. این لغت بر بازتاب معنی دار ترکیب عناصر و عواملی دلالت می‌کند که خارج از تأثیرات ذهنی ناظر وجود دارند [۵].

برخی دیگر از متخصصین و اندیشمندان نیز با تأکید بر جنبه عینی منظر، وجوه دیگری را نیز برای ماهیت منظر قایلند. از آن نمونه است؛ امروزه مراد از منظر معنایی بیش از طبیعت است. منظر در دنیای امروز موجودی زنده و پویا انگاشته می‌شود که از یک سو متأثر از انسان و نحوه زیست اوست و از سوی دیگر با شکل خود و تداعی خاطراتی که در زمانهای طولانی بر بستر آن روی داده است بر تمدن، فرهنگ و نوع زیست آدمیان تأثیر می‌گذارد. منظر تنها عنصری عینی که متشکل از اجزای طبیعی باشد شناخته نمی‌شود. بلکه عنصری ذهنی و فرهنگی نیز خواهد بود که شکل‌گیری آن در اذهان مردم با دخالت تاریخ، اعتقادات دینی و اسطوره‌ای، اقلیم، سنت زیست و امثال آنها، بوده است [۶]. لینگ منظر شهری را تأثیر کلی و جامعی می‌داند که ناظر به هنگام دیدار و یا زندگی در شهر یا بخشی از آن بدست می‌آورد [۷]. امروزه اکثریت قریب به اتفاق مدیران، معماران، برنامه‌ریزان و نهادهایی که از سیمای شهر استفاده می‌کنند، آن را با منظر اشتباه می‌گیرند. در صورتی که مراد

۴. ماهیت زمان و حرکت در منظر شهری

درنگاه اول مناظر شهری ایستا و غیرمتحرکندوبه همین دلیل نیز آنها را غیر منقول می‌نامند. اما منظر شهری از افراد انتظار حرکت دارد. این بیننده است که برای درک کامل منظر شهری باید در آن حرکت کند.

حرکت نیاز به زمان دارد. در باب اهمیت و نقش زمان در ادراک و شکل‌گیری شهرها و مناظر آنها متخصصین مطالب زیادی نگاشته‌اند. به قول «سوکلیفورد» (Sue Clifford) زمان دوره‌ای از عمر ماست که انسان بیشتر از مکان فریفته آن خواهد شد. «پاتریک گدس» (Patrick Geddes) اهمیت درک شهرا در یک بعد زمانی را توضیح می‌دهد. وی می‌گوید: یک شهر بیشتر از یک مکان یا فضا است، شهر یک نمایش است در زمان. «لوئیس مامفورد» (Lewis Mumford) نیز می‌گوید: شهرها محصول زمان هستند. آنها قالب‌هایی هستند که زندگی انسانها در آنها سرد شده و سخت می‌شود، و به وسیله هنر شکل ثابتی می‌گیرند [۹].

حرکت نسبی است و تنها وقتی قابل درک است که نه خیلی سریع باشد و نه خیلی آرام. نوع حرکت بر ادراک ما از منظر شهری تأثیر می‌گذارد. حرکت همیشه سرعت را در دل خود دارد. زمانهای متمادی سرعت انسانها محدود بود. اختراع اتومبیل در این زمینه یک تغییر اساسی بوجود آورد. ادراک محیط برای ما از داخل یک اتومبیل در حال حرکت با ادراک ما از همان محیط در حال پیاده روی اختلاف زیادی پیدا می‌کند [۱۰]. بدین ترتیب گروتر سعی در بیان نحوه تأثیرگذاری حرکت و سرعت بر ادراک منظر شهری دارد. بنابر نظر وی هر حرکتی احتیاج به زمان دارد. بدون زمان انسان قادر به درک حرکت نیست.

محیط زندگی انسان بطور دائم در تغییر است. چه محیط طبیعی و چه محیط مصنوع (ساخته دست بشر). تغییراتی که یک ناظر متوجه آن می‌شود ممکن است فیزیکی باشد (تخریب یک بلوک مسکونی...) یا تنها جنبه ادراکی داشته باشد. مثل دگرگونی‌هایی که در اثر تغییرات نور یا آب و هوا در ساعات مختلف روز و شب و فصول مختلف سال ایجاد می‌شود. نوع سوم، تغییرات محیط تغییراتی هستند که نتیجه ناگزیر زمان هستند. (استهلاک، پیری، دگردیسی...) [۱۰].

در نهایت میتوان گفت حرکت و بخصوص زمان، فضای شهری را تبدیل به ماهیتی پویا کرده است. هر چه دامنه گردش زمان وسیع‌تر باشد، فضا پویاتر و هر چه بررسی فضا در دامنه محدودتری از زمان صورت گیرد، فضا ایستاتر جلوه می‌کند [۳]. ادراک منظر شهری در فرایند زمان از یک سو آن چیزی است که نسل‌های پیاپی از محیط شهری می‌شناسند.

در این فرایند پدیده این همانی و تداوم شخصیت منظر شهری در طول تاریخ شهر نقش می‌بندد. از سویی دیگر ادراک شهروندان از منظر شهری یک فرایند پویا است که شامل صرف زمان می‌شود.

لینچ از واژه سیمای شهر کلیه برداشت‌ها، دانسته‌ها، باورها، حدس‌ها و انتظاراتی است که فرد از محیط پیرامون خود داشته، ارزش، کیفیت، عملکرد و اولویت‌های متفاوت را در ذهن وی ایجاد می‌کند [۳].

درحقیقت معنای این واژه را در ارتباط با واژه منظر شهری می‌توان بدین‌گونه بین کرد که: سیما یا تصویر ذهنی از شهر، طرح واره‌ای ارزش‌گذاری شده در ذهن فرد از منظر شهری می‌باشد.

با توجه به مروری که بر برخی از ادبیات رایج در زمینه منظر شهری صورت پذیرفت می‌توان ماهیت منظر شهری را اینگونه تعریف نمود:

منظر شهری واقعیتی است عینی که در مشاهده هر فرد به دیده می‌آید، به عبارت دیگر منظر شهری توصیفی است از واقعیت موجود کالبد یک شهر که این توصیف، فارغ از تصویری است که به واسطه تجربیات فرد مشاهده‌کننده در ذهن او نقش می‌بندد.

۳. ادراک منظر شهری

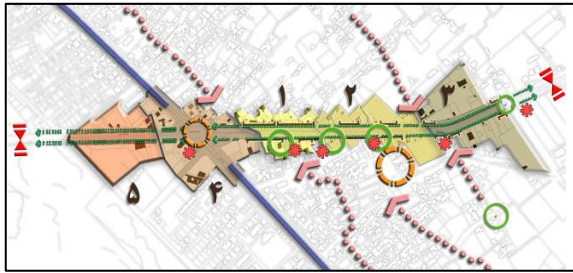
فرایند ادراک محیط درانسان توسط حواس مختلف پنج‌گانه صورت می‌پذیرد. حواس مختلف به مثابه گیرنده‌های اطلاعاتی به لحاظ اهمیتی که در امر احساس، ادراک، شناخت و... امور دارند در حقیقت «دروازه‌های دانش و دانایی» انسان تلقی می‌شوند.

حواس اصلی شامل بینایی، شنوایی، بویایی، چشایی و لامسه می‌باشند. امروزه حواس دیگری نیز شناخته شده‌اند مثلاً درد یا جهت یابی. ولی به هر حال تقسیم‌بندی کلی پنج‌تایی همچنان باقی مانده است [۳]. منظر شهری به جهت «ماهیت عینی» خود، بیشترین وابستگی را به حس بینایی از میان حواس پنج‌گانه دارا می‌باشد. بدین ترتیب بخش اعظم ادراک منظر شهری توسط این حس صورت می‌پذیرد.

ادراک محیط وابسته به شرایط فیزیولوژیک اندام‌های حسی فرد و همچنین عوامل محیطی حائز اهمیت برای ادراک منظر شهری است. «سایمون بل» بر جنبه‌های مختلف تأثیرگذار بر ادراک ماهیت منظر اشاره می‌کند. وی می‌نویسد: براساس مدارک موجود افراد مختلف با نگاه به یک منظره یکسان، بر حسب دانش، فرهنگ و تجربه خود شکل‌ها و الگوهای متفاوتی را مشاهده می‌کنند. موضوع اخیر موجب تقویت نظریه‌ای می‌شود که ادراک را مقوله‌ای هوشیارانه، انتخابی و فعال می‌داند [۸].

بنابراین، خاطره فرد، موقعیت قرارگیری فرد، ایستا یا متحرک بودن وی، حالات روحی فرد، زمان رویت منظر و... از جمله عوامل تأثیرگذار بر چگونگی ادراک منظر شهری می‌باشند.

در این میان دو عامل «زمان» و «حرکت» جزء مهمترین عوامل موثر بر ادراک این پدیده محسوب می‌شوند. بدین جهت که تغییرات این دو عامل بیشترین تأثیر را بر نحوه ادراک منظر شهری می‌گذارند. از این رو بررسی مفاهیم این دو معیار ضروری به نظر می‌رسد.

شکل ۲. نمونه‌ای از سکانس‌بندی طول محور، پروژه طراحی شهری خیابان امام خمینی شهر بروات

- ایجاد ارتباط تنگاتنگ میان ادراک شهروندان در حال حرکت با زوایای دید و نقاط دید که پرسپکتیوهای مختلفی را از طرق ایجاد شکل و زمینه با بهره‌گیری از تئوریهای زیبایی شناسی، سبک و الگوی منظرسازی موردنظر و پرهیز از ایجاد دیدهای اتفاقی و تکه تکه و فضاهای نامعین، ایجاد می‌کند.
 - توجه به محدودیت‌های ادراک انسان حسب سرعتی که در حین حرکت دارد:
 - همراه با افزایش سرعت حرکت، تمرکز دید جمع می‌شود.
 - با افزایش سرعت حرکت، نقطه تمرکز دورتر می‌رود.
 - با افزایش سرعت حرکت، دیدجانبی کاهش می‌یابد.
 - با افزایش سرعت حرکت، جزئیات زمینه مبهم می‌شود.
 - با افزایش سرعت حرکت، ادراک فضایی ضعیف می‌شود.
- لذا راننده بطور نسبی بسیار کمتر از عابر پیاده می‌تواند جزئیات منظر شهری را ادراک نماید [۳].

شکل ۳. کاهش ادراک جزئیات منظر در اثر افزایش سرعت حرکت، محور ورودی شهرکرد

- تحریک احساس برای ادراک محیط همانطور که قبلاً ذکر شد، تنها شامل حس بینایی نمی‌شود. تحریک حواس دیگر نظیر لامسه، صوت و بو براساس سرعت و نحوه حرکت و مقیاس و سطح برخورد شهروندان با محیط شهری می‌تواند احساس یک مکان را تحت تأثیر قرار داده در جهت یا خلاف جهت اهداف موردنظر عمل کند. این امر بویژه در مقیاس طراحی فضای شهری و چهره شهر که شهروندان در نزدیکترین موقعیت نسبت به شهر قرار دارند مطرح است.

فضاها، سطوح واحجام اصلی که در چنین ترکیب بی پایانی شرکت داشته‌اند و تناسباتی که شهر را فرم می‌دهند به طور هم‌زمان قابل دیده شدن نیستند و در یک توالی بصری ادراک می‌شوند. بدین ترتیب ترکیب زمان حرکت در ادراک مناظر شهری واجد اهمیت بسیار است. مرور ادبیات رایج منظر شهری درخصوص مفاهیم «زمان- حرکت» و تأثیر و تأثر آنها بر ادراک منظر شهری، به استنتاج برخی ساختارهای و انگاره‌های مفهومی برای طراحی منظر شهری منجر می‌گردد که ذیلاً مورد اشاره قرار می‌گیرند.

۵. انگاره‌های زمان و حرکت در منظر شهری

لازمه ادراک صحیح و مناسب انسان از منظر شهری در حین حرکت و یا در طول زمان، بکارگیری برخی اصول و انگاره‌های طراحی می‌باشد. این اصول که عمدتاً با تکیه بر نظریات و آراء متخصصین و اندیشمندان حوزه منظر شهری قابل استنتاج است، به صورت زیر تعبیر می‌گردند.

- نظریه «دیدهای پی در پی» (Serial Visions) که کالن بر آن تأکید می‌ورزد. وی معتقد است که هر چند عابر پیاده در داخل شهر و با سرعتی ثابت عبور می‌کند، اما مناظر شهری در قالب رخ‌نمایی دسته‌ای از عناصر شهری در فازهای زمانی مختلف شکل می‌گیرند که با قدم زدن از مکانی به مکان دیگر به صورت متوالی آشکار می‌شوند و در پیش‌رو قرار می‌گیرند.

شکل ۱. دیدهای پی در پی و ایجاد مناظر جدید، خیابان دربند تهران

- «سکانس‌بندی» خیابانها و فضاهای شهری که با تغییر هویت مکانی و حسی خیابان در گذر از سکانسی به سکانس دیگر شامل: تغییر در عملکرد، الگوی کالبدی خیابان و اجزاء مستقر در فضا، تأثیرات ناشی از حرکت را در طول خیابان یا محور آشکار می‌سازد.
- ایجاد تداوم تجربه فضا در سلسله‌ای از نظام‌های حرکتی، دید با سرعت‌های متفاوت و شیوه‌های مختلف حرکت، ضمن حفظ رابطه متقابل در آنها از طریق تبیین رابطه توده و فضا و ایجاد تداوم‌های هم‌زمان.

- حداکثر قدرت انتخاب برای سفرهای مردم تأمین شود.
- انواع جابجایی و رفت و آمد در طرح‌ها و الگوهای منظر سازی مورد توجه باشد.
- ارتباط‌های روشن و خوانا میان راه‌ها و عناصر موجود در منظر برقرار شود [۱۲].
- خیابانها و معابر علاوه بر ایجاد شبکه ارتباطی و تأمین دسترسی‌ها و نفوذپذیری به عنوان شریانها و استخوان بندی، دید به چشم اندازه‌ها را نیز تقویت می‌کنند. به این ترتیب بخش عمده‌ای از الگوهای منظر سازی توسط این شریا نها تعریف می‌شود. پتانسیل‌های بصری شبکه ارتباطات در ایجاد سازمان بصری به شرح زیر می‌باشد:
 - هدایت دید و منظر
 - تعریف اتصالات
 - دیدهای متوالی
 - تنوع در چشم اندازه‌ها
 - خیابانهای منحنی و مستقیم
 - شیب‌های طولی خیابانها
- پیچ‌های فراوان با شعاع اندک به همراه تغییرات فراوان در مناظر، سبب افزایش سرعت می‌شود. لیکن پیچ‌های با شعاع زیاد و مناظر بدون تغییر، باعث کاهش سرعت خواهد شد. شیب‌ها و پیچ‌های عمودی همچنین شرایط خوبی را به لحاظ گستردگی مناظر و بهترین نمایش چشم اندازه‌ها مطرح می‌کنند.

شکل ۵. تقویت دید و منظر توسط تغییر جهت و انحنای مسیر، محله باغ شاطر دربند، تهران

- مسیرها و خیابانهایی که با توجه به توپوگرافی موجود بر روی اشکال طبیعی زمین ساخته می‌شوند، خیلی راحت با چشم اندازه ترکیب می‌شوند. شیب مسیرها برحسب کردن سرعت و ادراک منظر شهری موثر است.

۶. نتیجه گیری

مطالعه حاضر نشان می‌دهد که واژه منظر بر جنبه عینی تأکید دارد. به عبارتی منظر شهری جنبه عینی یا قابل ادراک محیط می‌باشد

- ارتباط میان فضای کالبدی خیابان‌ها و ادراک ذهنی هر شخص از گذشت زمان در آن خیابان باتوجه به نتایج زیر وجود دارد:
 - زمان با مناظر متنوع و جالب، کوتاهتر به نظر می‌رسد و زمانهای خالی از تجربه‌های جالب، طولانی‌تر سپری می‌گردد. سفرهای پیاده در محیطی جذاب، کوتاهتر احساس می‌شوند [۱۱].
 - امکان تغییر احساس زمان از طریق دستکاری و تغییر در محیط مصنوع و چشم اندازه‌ها وجود دارد. این امر بویژه در حرکت با سرعت پیاده واجد اهمیت است. حرکت آهسته به شخص اجازه می‌دهد تا اطلاعات زیادی را از اطراف خود بگیرد و بتواند در برابر آنها واکنش‌های سریع و محسوس از خود نشان دهد [۱۱]. بدین ترتیب، توجه به ماهیت حرکت و سرعت آن واجد اهمیت است.
 - توجه به کیفیت حرکت و ارتقاء کیفیت آن بر اساس نیازهای ویژه اقشار گوناگون نظیر معلولان و کهنسالان، و در نظر گرفتن شاخصه‌های کیفی فضا و سیمای زمین، امنیت و محیط اجتماعی و عملکردهای پیرامونی و فعالیتهای رسمی و غیررسمی، در جهت تسهیل ادراک منظر شهری اطراف، امری واجب است.

شکل ۴. توجه به کیفیت طراحی معبر براساس توجه به نیاز عابرین، بارسلونا

- ایجاد چارچوب حرکت و تعیین نحوه حرکت درست، کامل کننده عناصر مورد نظر در شکل دهی به منظر شهری می‌باشد. یک چارچوب موفق باید شامل موارد زیر باشد:

[۴] حبیب، فرخ، «طراحی منظر شهر در گذر تاریخ»، فصلنامه شهرسازی و معماری آبادی، ش ۵۳، صفحه ۴۸-۵۳، ۱۳۸۵.

[۵] بهزادفر، مصطفی، همایش سیما و منظرشهری، تجارب جهانی و چشم انداز آینده، وزارت مسکن و شهرسازی، معاونت شهرسازی و معماری، ۱۳۸۲.

[۶] منصوری، سید امیر، «درآمدی بر شناخت معماری منظر»، فصلنامه باغ نظر، ش دوم، صفحه ۶۹-۷۸، ۱۳۸۳.

[۷] لینچ، کوین، سیمای شهر، ترجمه منوچهر مزینی، تهران، انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۷۴.

[۸] بل، سایمون، منظر، الگو، ادراک و فرایند، ترجمه بهناز امین زاده، تهران، انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۸۲.

[۹] گروتز، یورگن، زیبایی شناسی در معماری، ترجمه جهانشاه پاکزاد و عبدالرضا همایون، تهران، دانشگاه شهید بهشتی، ۱۳۷۵.

[۱۰] کنف لاکر، هرمان، اصول برنامه‌ریزی (طراحی) تردد پیاده و دوچرخه، ترجمه فریدون قریب، تهران، انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۸۱.

[11] Cowan, R., *The Dictionary of Urbanism*, London, Streetwise Press, 2005.

[12] Davies, L., *Urban Design Compendium*, London, English partnerships and the Housing Corporation, 2000.

که به نوبه خود دارای فرم، عملکرد و معناست. عوامل متعددی بر ادراک منظر شهری به مثابه پدیده‌ای عینی و ملموس تأثیرگذار می‌باشند. یافته‌های نوشتار بر این امر دلالت دارد که دو عامل زمان و حرکت تأثیراتی قابل ملاحظه و متنوع بر ادراک منظر شهری به مثابه پدیده‌ای پویا و زنده می‌گذارند. بررسی این تأثیرات بر ادراک منظر شهری و در نتیجه طراحی مناظر خوب شهری، نیازمند پاسخ دهی مناسب به برخی سوالات اساسی در این زمینه می‌باشد. این سوالات که تحت عنوان «چک لیست زمان-حرکت در منظر شهری» مطرح می‌گردد، در پی کشف این تأثیرات بر طراحی و منظر سازی‌های زنده و انسانگرا در محیط‌های شهری می‌باشند. چک لیست حاضر به طراحان شهری، معماران منظر و معماران و به طور کلی رشته‌های مرتبط با حوزه طراحی محیطی، برای در نظر گرفتن تأثیرات زمان و حرکت در خلق مناظر شهری، کمک خواهد کرد.

جدول ۱. چک لیست عمده توجهات زمان حرکت در منظر

شهری

۱- آیا در طراحی منظر به اصل دیدهای پی‌درپی و تدارک فرصتهای دید و منظر در حال ظهور توجه شده است؟
۲- آیا محور یا کریدور موردنظر در صورت وجود هویت‌های مستقل، به سکانس‌هایی تقسیم شده است؟
۳- آیا به رابطه میان توده و فضا، برای القاء تداوم‌های هم‌زمان و ایجاد تجارب بصری مداوم، توجه شده است؟
۴- طراحی میزان جزئیات منظر بر اساس نوع حرکت پیاده یا سواره ناظر، صورت گرفته است؟
۵- آیا به حواس دیگر نظیر لامسه، بویایی، شنوایی و صوت علاوه بر حس بینایی در ادراک مناظر شهری در سطوح خرد توجه شده است؟
۶- آیا به کیفیت طراحی معابر و محورها به عنوان محل‌های حرکت و کریدورهای بصری به مناظر شهری توجه شده است؟
۷- آیا اصل تنوع در طراحی، بالاخص در طراحی شیب، هندسه و انحنا مسیرها برای تقویت ادراک مناظرشهری، در نظر گرفته شده است؟

مراجع

[۱] کالن، گوردون، گزیده منظر شهری، ترجمه منوچهر طبیبیان، تهران، انتشارات دانشگاه تهران، ۱۳۸۲.

[۲] محمودی، سیدامیرسعید، «منظرشهری»، فصلنامه شهرسازی و معماری آبادی، ش ۵۳، صفحه ۶۱-۵۴، ۱۳۸۵.

[۳] پاکزاد، جهانشاه، «سیمای شهر، آنچه کوین لینچ از آن می‌فهمید»، فصلنامه شهرسازی و معماری آبادی، ش ۵۳، صفحه ۲۰-۲۵، ۱۳۸۵.